

Får i ulveklæder – en pragmatisk og godhjertet manipulerende tilgang til universitetsundervisning

Benjamin Anker¹, Institut for Organisation, Copenhagen Business School

Abstract

Denne artikel argumenterer for en ny universitetspædagogisk undervisningstilgang, kaldet *Får i ulveklæder*, der skal understøtte de studerendes læring og trivsel i en tid med overdrevent karakterfokus.

Tilgangen bygger på engagementssociologien, der beskæftiger sig med, hvordan mennesker engagerer sig i deres omverden. Teorien opstiller planengagementet over for eksplorative engagementet, hvilket henholdsvis ligger bag det instrumentelle og det nysgerrige læringsblik. Et overdrevent karakterfokus medfører et dominerende planengagement (ulven), hvilket kan undertrykke de studerendes eksplorative engagement (fåret) og dermed skade deres læring og trivsel.

Får i ulveklæder anerkender og arbejder pragmatisk med det dominerende planengagement hos de studerende, men forsøger at bringe eksplorative engagementet tilbage. Det gøres ved, at man som underviser foregiver at give de studerende den nemmeste vej til 12-tallet, men i virkeligheden tager man dem på en langt mere berigende læringsrejse.

Introduktion

Er du også træt af de studerendes spørgsmål såsom: "bliver der lagt slides op på forhånd?" og "er det her relevant for eksamen?". I denne artikel vil jeg argumentere for, at et nyt teoretisk perspektiv inden for universitetsuddannelse, engagementssociologien, kan anvendes til at forstå, hvordan samtidens bedømmelses- og målstyringsregime påvirker de studerende. Regimet kan nemlig føre til et så dominerende fokus på eksamen og karakterer, at det underminerer både deres trivsel og læring. Engagementssociologien kan imidlertid også operationaliseres til at vise, hvordan undervisere kan vende denne negative udvikling og genoplive de studerendes inspiration. Dette har jeg konceptualiseret i en tilgang, jeg kalder for *Får i ulveklæder*².

Denne tilgang har jeg udviklet i praksis sammen med min undervisningsmakker, Nikolaj Koors Hoff, på et bachelorstudie på CBS. Her er karakterjagten så dominerende, at den tydeligt påvirker de studerendes læring og trivsel – og ironisk nok også deres evne til at klare sig godt til eksamen. Vi så os derfor nødsaget til at udvikle *Får i ulveklæder* som en modreaktion på denne paradoksale tendens. CBS-bachelorstudiet udgør formentligt en extreme case, da det er et elitestudie med en høj adgangskvotient, men jeg mener, at indsigterne bag tilgangen kan anvendes på alle studier, hvor karakter- og eksamensfokus blandt de studerende er markant.

¹ ba.ioa@cbs.dk

² Du kan også læse en kortere, ateoretisk udlægning af artiklens hovedbudskaber i Højsgaard (2024).

De empiriske indsigter stammer fra næsten et årti som underviser på studiet, egne erfaringer som tidligere studerende samt et speciale om, hvordan de studerende engagerer sig i deres studieliv (Hoff & Anker, 2018)³. Derudover bygger jeg på universitetspædagogisk og -didaktisk viden fra min tid hos CBS' pædagogiske konsulentenhed, CBS Teaching & Learning⁴.

Mit debatoplæg med denne artikel er følgende: Kan det virkelig passe, at vi som undervisere er nødt til at manipulere med de studerende for at sikre deres egen læring og trivsel? Kan vi tillade os at umyndiggøre de studerende i det her og paternalistisk diktere, hvad der er bedst for dem? Måske er spørgsmålet i virkeligheden, om de er modne nok til selv at se værdien af den dybere læringsrejse – eller om systemets målstyringspres har gjort dem ude af stand til det? Det vil jeg give mit svar på i artiklen her.

Et nyt teoretisk perspektiv i universitetspædagogik

Engagementsociologien tilbyder en ny, nuanceret og særligt anvendelig forståelse af de engagementer, der er på spil hos de studerende. Teorien, der er udviklet af Laurent Thévenot og forankret i fransk pragmatisk sociologi, har i de senere år vundet indpas på flere forskningsområder⁵. Begrebet engagement er langt fra nyt i universitetsdidaktisk og -pædagogisk litteratur, men hvor fokus traditionelt har været på, om de studerende er engagerede, retter engagementssociologien blikket mod, *hvordan* de engagerer sig. Teorien opstiller et omfattende rammeværk, der i praksis kan anvendes til at designe mere effektive undervisningsforløb.

Thévenot opdeler engagement i fire fundamentale regimer, men denne artikel fokuserer kun på to af dem, da de to er mest relevante for artiklens specifikke problemstilling. Det første regime, planengagementet (herefter benævnt Planen), beskriver et engagement, hvor man er instrumentelt og målrettet orienteret. Her planlægger og eksekverer man strategisk for at nå et specifikt mål. Når man befinder sig i Planen, vurderes al aktivitet ud fra dens relevans og effektivitet i forhold til at opnå målet. Det andet regime, eksplorationsengagementet (herefter benævnt Eksplorationen), beskriver et engagement præget af nysgerrighed, kreativitet, leg og umiddelbarhed. I Eksplorationen vurderes al aktivitet ud fra, om den er sjov, spændende og fører til nye muligheder eller erkendelser.

Thévenot viser, hvordan forskellige engagementer kan sameksistere og fungere i en velfungerende vekselvirkning, men også hvordan der er en intern kannibaliseringsskema, hvor ét engagement kan blive så dominerende, at det undertrykker de andre. Derudover kan man befinde sig i strukturer, der fremmer dominansen af bestemte engagementer. Jeg mener eksempelvis, at dette er tilfældet på universiteter, hvor karakterer og eksaminer fungerer som en styringsteknik og -teknologi, der forstærker Planen – en pointe, jeg uddyber længere nede.

Engagementsociologien er for nylig blevet anvendt for første gang inden for uddannelsesområdet i et spændende dansk studie (Carlsen, Ryberg & Hansen, 2024). Studiet viser, hvordan uddannelsesinstitutioner har forskellige værdier vævet ind i deres strukturer, samt hvilke spændinger der opstår, når forskellige aktører forsøger at navigere i dem. Forfatterne betegner undervisernes specifikke navigationsopgave som en kompositionskunst. I den terminologi kan denne artikel siges at foreslå en specifik form for kompositionskunst, der skal hjælpe studerende, som er fanget i en dominerende Plan.

³ Artikel i CBS' studentertidsskrift om vores speciale: <https://cbswire.dk/benjamin-and-nikolaj-questioned-the-grade-race-and-investigated-what-makes-cbs-students-strive-for-top-marks/>.

⁴ CBS Teaching & Learning er for nyligt blevet omdøbt til Educational Development & Quality.

⁵ Læs mere om engagementsociologien og dens udbredelse i Hansen (2023).

Engagementsociologien har primært et deskriptivt sigte, men *Får i ulveklæder* søger at anvende teorien normativt. En dominerende Plan anses for at være skadelig for de studerende, mens en tilstedeværende Eksploration vurderes som gavnlige. Derfor bruger jeg metaforen om fåret og ulven til at beskrive engagementsdynamikken hos de studerende: Den uskyldige og umiddelbare Eksploration er i fare for at blive ædt op af den glubske og kyniske Plan – som derefter kan fortsætte med at undergrave de studerendes trivsel yderligere⁶.

Får i ulveklæder kan anvendes som et supplement til den anerkendte undervisningstilgang Constructive Alignment (CA) af Biggs, Tang & Kennedy (2022). De to grundprincipper i CA, konstruktivisme og alignment, harmoniserer endda fint med engagementssociologien, da de kan kobles til henholdsvis Eksplorationen og Planen. Engagementsociologien supplerer dog CA ved at introducere et mere nuanceret perspektiv på engagement, og særligt den interne kannibaliseringssociologien, som jeg vil argumentere for er afgørende for at forstå de studerendes trivsel og motivation – og forbedre den. CA-forfatterne anerkender, at et overdrevent karakterfokus blandt de studerende kan underminere deres dybdelæring og trivsel, men de foreslår primært at imødekomme dette gennem design af bedømmelsesformater og isolerede læringsaktiviteter. *Får i ulveklæder* fremhæver derudover vigtigheden af underviserens kompositionskunsthæder og samspillet mellem læringsaktiviteterne i et kursusforløb, således at de stimulerer de forskellige engagementer i en hensigtsmæssig rækkefølge.

Ulven – Hvordan Planen kan skabe dårlig læring og mistrivsel

Det er ikke kun universitetet, men også samfundslogikken generelt, der fremmer en dominerende Plan hos de studerende i dag. Usikkerheden om den gode vej fra studie- til arbejdsliv gør gode karakterer til en eftertragtet og håndgribelig sikkerhed for dem. For at holde flest mulige fremtidsmuligheder åbne i det moderne Projektsamfund vælger mange studerende at investere sig i studiejobs og andre ekstracurriculære aktiviteter (Jensen, 2006). Dette reducerer deres tid investeret i selve studiet, hvorfor de i stigende grad må ty til den tidseffektive Plan som det primære engagement.

Planen alene skaber dårlige vilkår for de studerendes læring, da motivationen primært er rettet mod et ydre mål – i dette tilfælde gode karakterer – og ekstrinsisk læringsmotivation fører til overfladisk læring (Kjærbæk & Christensen, 2017). Når Plan-dominerede studerende møder ny faglig substans, fx en artikel, vil de først og fremmest forholde sig til, om den er formateret på en måde, der muliggør hurtig og overfladisk forståelse – eksempelvis ved at kunne omdannes til letlæselige eksamensnoter som kan give det nemme 12-tal. Når faglig substans på den måde reduceres til sin form, bliver selve indholdet kvalitativt sidestillet og dermed uden substantiel betydning for den studerende. For den studerende kan en dominerende Plan således føre til et lidenskabsløst forhold til studiet, hvor selve det faglige indhold opleves som ligegyldigt. Tilbage er Planens udelukkende mekaniske tilgang, hvor alle fag, emner, materialer og undervisningsgange kun adskiller sig på, hvor nemme de er at få en god karakter ud af – en tilgang, som studerende selv beskriver med begreber som 'gaming', 'hockeystaven' og 'at lure faget' (Hoff & Anker, 2018).

Den mekaniske tilgang til studiet kan udvikle sig til mistrivsel og i yderste instans til en selvdestruktiv målforblindelse. Den dominerende Plan kan nemlig afføde en konstant undertone af ængstelighed og frustration for de studerende, da universitetsstudier jo ikke er designet til blot at tilbyde den letteste vej til et 12-tal. Dette kan få de studerende til at føle, at de hele tiden må omarrangere på deres omverden, så den passer til Planens behov. Derudover kan en dominerende Plan hæmme positive følelser, da den undertrykker de studerendes evne

⁶ Her forklarer jeg, hvordan jeg selv var ved at blive ædt op af Planen: <https://100.cbs.dk/my-cbs-story/exploring-shoulders-giants/>.

til at blive fascineret og spontant finde noget spændende – altså Eksplorationen. Karakterræset er desuden en solo-sport, hvor medstuderende opfattes som konkurrenter i et misforstået nulsumsspil om karakterer. Det kan føre til ensomhed og i værste fald fjendtliggøre studiefællesskabet (Hoff & Anker, 2018). Mest skræmmende er dog, at et engagement kan gå hen og blive så dominerende, at det gør os blinde over for de omkostninger, engagementsinvesteringen medfører⁷. Vi kan helt miste evnen til at stille spørgsmål ved, om vores investering fortsat er det værd. Planens jagt på karakterer kan dermed føre til udmattelse og i sidste ende kollaps. De mest belastede studerende kan således ende med at undergrave deres fysiske og mentale helbred i deres kompromisløse karakterstræben (Hoff & Anker, 2018).

Afslutningsvist skal det igen understreges, at Planen kun er skadelig, når den bliver for dominerende. Planen kan nemlig sagtens bidrage til både læring og trivsel – når blot den ikke bliver glubsk og æder fåret.

Fåret – Hvordan Eksplorationen kan skabe god læring og trivsel

De studerende har bedre forudsætninger for at opnå dybdelæring, når Eksplorationen får lov at være en del af de studerendes engagement i studiet. Begejstringen over nye idéer i Eksplorationen kan motivere de studerende intrinsisk til at fordybe sig i selve læringsprocessen, og intrinsisk læringsmotivation fremmer dybdelæring (Kjærbæk & Christensen, 2017). I Eksplorationen forholder de studerende sig nærværende og umiddelbart til fagets substans, hvilket giver mulighed for at engagere sig med substantiel passion. Hvor Planen kan se friktion i læringsprocessen som en unødigt forhindring, kan Eksplorationen opfatte den som en spændende og motiverende udfordring, der vækker nysgerrighed og inviterer til dybere forståelse. Den dominerende Plan får derfor mange studerende til at fravælge de tilsyneladende friktionsfyldte, eksplorative læringsaktiviteter såsom øvelsestimer, peer-review-seancer og workshops – medmindre disse eksplicit præsenteres som 'eksamensforberedende' og dermed taler ind i Planens logik.

Trivslen forbedres ligeledes, når Eksplorationen får lov at opblomstre. Dels fordi den kan bryde Planens dominans, og dermed mistrivselsmekanismen som beskrevet ovenfor, men også fordi Eksplorationen giver mulighed for at indgå i meningsfulde og lærende fællesskaber, samt blive fascineret af det, man møder i studiet.

Fåret i ulveklæder – Hvordan man giver Eksplorationen bedre vækstbetingelser i praksis

Får i ulveklæder-tilgangen kan udfoldes gennem fire anvendelsesprincipper, der kan hjælpe dig som underviser med at skabe bedre vækstbetingelser for Eksplorationen i et ellers Plan-domineret læringsrum.

Princip 1 – Acceptér tingenes tilstand

Det første princip er, at du skal acceptere status quo: At mange studerende er domineret af Planen. Når man, som mig selv, har været studerende i et Plan-domineret studiemiljø for relativt nyligt, kommer denne accept ret naturligt. Omvendt kan det ligge mere fjernt for mere erfarne undervisere, da selve samfundslogikken i større eller mindre grad var en anden, dengang de var studerende. Dengang havde studerende som udgangspunkt mere respekt for underviseren og lod sig derfor i højere grad føre af autoriteten (Jensen, 2006), hvilket kunne give bedre forudsætninger for Eksplorationen. I dag er de studerendes logik i højere grad, at de selvberettiget kan tillade sig at stille krav til undervisningens tilrettelæggelse ud fra egne præferencer, og at de skal overbevises, før de lader sig føre i nogen retning (Gocken, 2014).

⁷ Thévenot (2013) kalder fænomenet for engagementets substantielle reduktion.

Princip 2 – Mød de studerende, hvor de er

Det andet princip er, at du skal møde de studerende i deres Plan. Kierkegaard (1859) sagde, at hvis man vil føre et andet menneske et bestemt sted hen, så må man starte med at finde dem dér, hvor de er. I denne kontekst betyder det, at du fra starten skal lade de studerende føle sig imødekommet i Planen. Indledningsvist handler det om at vinde deres Plan-tillid ved at signalere, at du vil give dem den mest direkte vej til et 12-tal – og her ligger den godhjertede manipulation. I begyndelsen skal du primært benytte dig af appelformerne etos og logos, hvor du henholdsvis viser, hvorfor du er kvalificeret til at føre dem gennem faget, og hvordan du har tænkt dig at gøre. Du skal virke som en, der tjener Planen i både ånd og hånd – altså skal du fremstå oprigtig omkring ærindet og vise konkret, hvordan hele kursusforløbet er alignment-designet som en effektiv rute med læringsmålene som startlinje og eksamen som målstreg. Du bør vente med at anvende for meget patos, eksempelvis din egen begejstring for specifikke emner i faget, da det til en start kan virke irrelevant i Planens øjne – og i værste fald forstyrrende, hvis det opfattes som svinkeærinder på eksamensruten.

Princip 3 – Show it, don't tell it

Det tredje princip er, at du over for de studerende skal vise Eksplorationens goder indirekte, i stedet for direkte at sige det på forhånd. Kierkegaard (1859) har påpeget, hvordan meddelelser der kræver, at modtageren tilegner sig den som sin egen subjektive sandhed, skal leveres indirekte. Den subjektive sandhed her er, at der findes bedre måder at lære og være i faget på, end den som en dominerende Plan foreskriver. De studerende anerkender ikke nødvendigvis Eksplorationens berettigelse på forhånd, så derfor må du ikke sætte den eksplicit og direkte over Planen. Du bør derimod bruge den indirekte metode til at slå revner i Planens dominans hos de studerende og i stedet snige Eksplorationen ind ad bagdøren senere i kursusforløbet. Du kan uanmeldt udsætte de studerende for eksplorative læringsaktiviteter, uden at de på forhånd har kunnet tage stilling til, hvorvidt de vil investere sig i dem. På den måde kan de studerende selv opleve goderne ved Eksplorationen, som fx at noget fagstof er spændende, og at øvelsen er sjov. De studerende skal altså *bevæges*, og ikke *overtales*, til at erkende Eksplorationens værdi for dem selv hver især.

Princip 4 – Bevæg de studerende gradvist

Det fjerde og sidste princip er, at du gradvist i kursusforløbet skal bevæge de studerende ved løbende at øge Eksplorationselementerne i undervisningen. Du bør starte med de klassiske forelæsninger og gradvist overgå til mere legende og eksperimenterende øvelsestimer mod slutningen af forløbet.

I begyndelsen, hvor du skal opbygge Plan-tilliden, er det bedst at anvende klassiske, Plan-venlige forelæsninger, hvor du gennem en monologisk formidling tydeligt præsenterer pensums facit for de studerende. Du kan dog allerede her introducere små interaktionselementer, såsom summeøvelser, så de studerende begynder at vænne sig til selv at arbejde med stoffet. Brug gerne slides og gør dem Plan-venlige, således at studerende har et stand-alone-produkt at inkorporere til eksamensoplæsningsplanen. Husk også at gøre dine slides visuelt engagerende, da det er svært at inspirere nogen med 'tyskerslides'⁸. Du kan skabe Eksploration ved at udforske teoriens relevans for de studerendes egen hverdag. Du kan enten selv finde gode eksempler og cases eller lade dem identificere disse gennem mindre refleksionsøvelser. Hvis eksamensformatet tillader det, kan du med fordel vise eksempler på gode eksamensbesvarelser tidligt i forløbet for at berolige eventuelle Plan-nerver. Et andet engagerende trick er at komme ind på, hvordan teorien kan give karriererelevante kompetencer og indsigter.

I takt med at du opbygger de studerendes Plan-tillid, kan du gradvist introducere flere Eksplorationselementer – dog stadig pakket ind i en form, der taler til Planen. På dette tidspunkt begynder det at blive sjovere som

⁸ Tyskerslides refererer lidt tarveligt til de kedelige, teksttunge slides, hvor der ingenting er gjort ud af æstetikken.

underviser, da de studerende er blevet mere trygge ved dig, og du kan begynde at skrue op for patos og give mere af dig selv. Du kan nu tage dem med på små afstikkere fra den direkte eksamensrute uden at miste dem til fx SoMe, studiejobs eller onlineshopping på computeren. En sådan afstikker kan være en øvelse i forelæsningsen – som dog stadig skal være i auditoriet, og som ikke må placeres til sidst i forelæsningsen, da du så risikerer, at folk smutter før tid. Det kan også være små deep dives i særligt interessante teoretiske aspekter eller personlige historier og fortolkninger relateret til emnet.

Når du senere i kursusforløbet fornemmer, at du har opnået de studerendes fulde Plan-tillid, kan du for alvor bryde rammerne. Du kan fx flytte undervisningen ud af auditoriet og afholde workshops (stadig kaldt 'eksamensforberedende'!) med relevante, men mere legende øvelser. Det kan være gamification, såsom quizzes, hvor de studerende aktiverer deres viden på en sjov og engagerende måde. Det kan også være noget så gakket som rollespilsøvelser, som dog kræver maks. Plan-tillid at få de studerende med på.

Når du lykkes med *Får i ulveklæder*-tilgangen, vil du kunne mærke det på energien og humøret i rummet. Den bedste indikator er nu engang gnisten i de studerendes øjne, da det er et godt tegn på resonans (Rosa, 2023).

Afrunding – Et mikrooprør mod et makroproblem

Denne artikel argumenterer for en pragmatisk undervisningstilgang, som jeg mener er nødvendig i en universitetsverden domineret af målstyring og dermed Planen. For at vende tilbage til det indledende debatindlæg, så erkender jeg det absurde i at skulle manipulere de studerende til at engagere sig på denne måde. I praksis ser jeg dog ingen alternativer, hvis man som underviser både skal understøtte god læring og trivsel hos de studerende i de nuværende rammer. Jeg tror desuden ikke, at nogen af dem vil føle sig decideret umyndiggjort eller ført bag lyset, da de jo i sidste ende får, hvad de vil have. Det er blot vejen dertil, der bliver tegnet af en mere engagements- og læringskyndig hånd. Det bagvedliggende problem vil jeg ikke mene er de studerendes læringsmæssige modenhed. Det er derimod universitetets nuværende mål- og bedømmelsesregime, der har den ubelyste, uheldige effekt, at det fanger de studerende i Planen.

Indtil dét ændres, vil jeg i hvert fald fortsætte med at lege et får i ulveklæder.

Referencer

- Biggs, J., Tang, C., & Kennedy, G. (2022). *Teaching for quality learning at university (5th ed.)*. Open University Press, McGraw Hill.
- Carlsen, M., Ryberg, M., & Hansen, M. (2024). Kompromisser, kritik og kompositionskunst i uddannelse: En introduktion til Laurent Thévenots engagementssociologi. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift*, 55–71.
- Gokcen, N. (2014). The rise of student consumerism. *Psychologist*. British Psychological Society.
- Hansen, M. (2023). Laurent Thévenot's sociology of regimes of engagement and grammars of commonality. *Handbook of Economics and Sociology of Conventions*, 1-19. https://doi.org/10.1007/978-3-030-52130-1_61-1
- Hein, H. H. (2019). *Motivation: Motivationsteori og praktisk anvendelse*. Hans Reitzels Forlag.
- Hoff, N. K., & Anker, B. (2018). *The Liberal Plan Tyranny at CBS: A pragmatic sociological case study of engagement and critique in a Danish higher education institution*. Copenhagen Business School.
- Højsgaard, L. (2024). Et får i ulveklæder. *Forskerforum*. <https://dm.dk/forskerforum/magasinet/2024/forskerforum-nr-6-2024/et-faar-i-ulveklaeder/>

Jensen, A. F. (2009). *Projektsamfundet*. Aarhus Universitetsforlag.

Kierkegaard, S. A. (1859). *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed. En ligefrem Meddelelse, Rapport til Historien*. C. A. Reitzels Forlag.

Kjærbæk, L., & Christensen, I. M. F. (2017). Mål, motivation og fokus i undervisningen – med e-portfolio. *Læring & Medier*, (17).

Rosa, H. (2023, December 4). Hvis du vil måle resonans hos mennesker, så se på gnisten i deres øjne. *Mandag Morgen*. <https://www.mm.dk/artikel/hartmut-rosa-hvis-du-vil-maale-resonans-hos-mennesker-saa-se-paa-gnisten-i-deres-oejne>

Thévenot, L. (2013). The human being invested in social forms: Four extensions of the notion of engagement. In L. Thévenot, *Engaging with the World*. Taylor & Francis.

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives ift. ovenstående bibliografiske oplysninger

© Copyright
DUT og artiklens forfatter

Udgivet af
Dansk Universitetspædagogisk Netværk